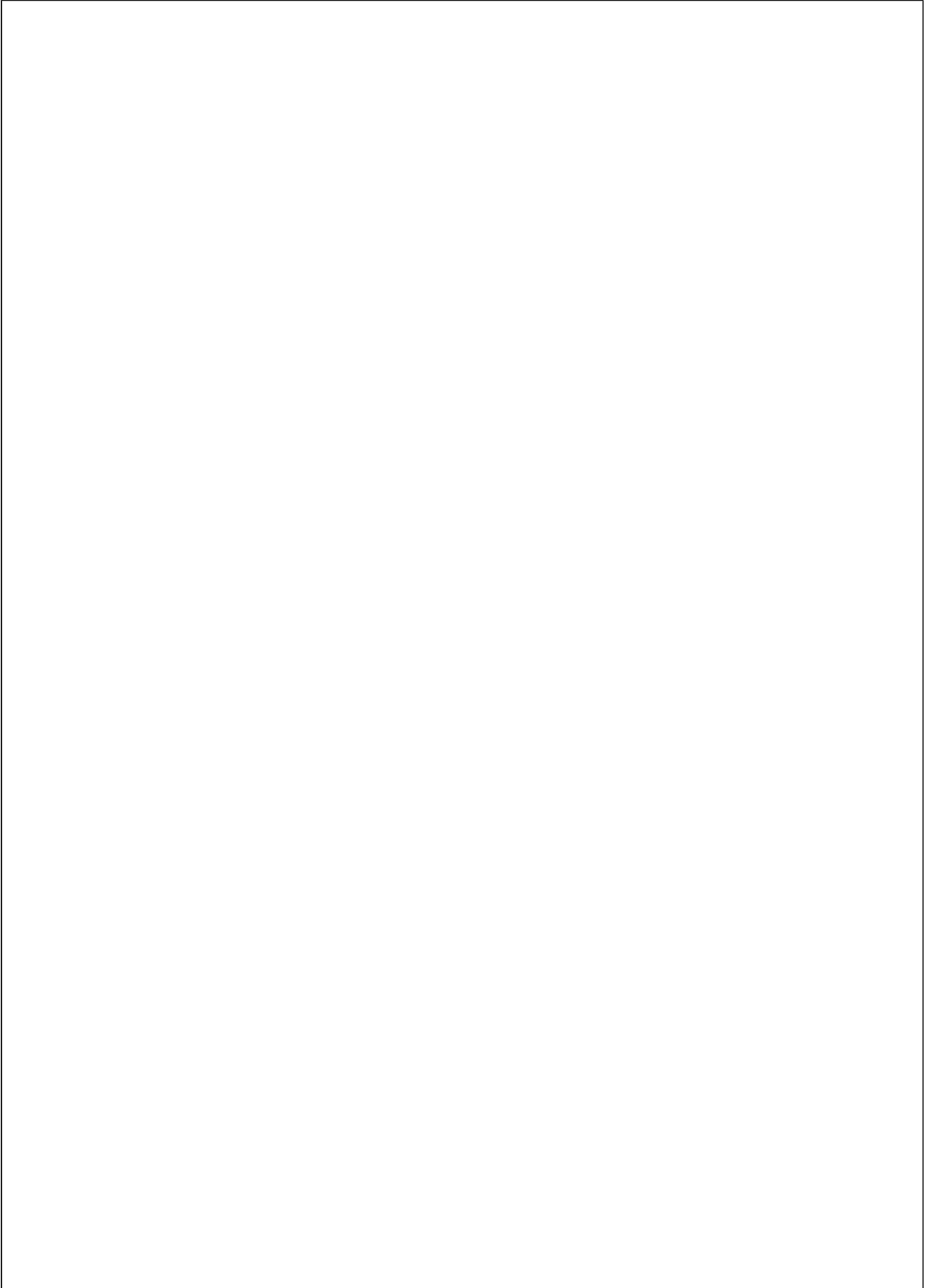

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/224004,Instytut-Pamieci-Narodowej-upamietnil-Polakow-zamordowanych-przez-Niemcow-w-Palm.html>
01.03.2026, 07:38

[Następny](#)

[Powrót](#)

Instytut Pamięci Narodowej upamiętnił Polaków zamordowanych przez Niemców w Palmirach

20 czerwca 2025 r. zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma złożył kwiaty na Cmentarzu Wojennym w Palmirach, upamiętniając ofiary niemieckiej zbrodni z czerwca 1940 roku.

20.06.2025

[Akcja AB Palmiry](#)

Hołd oddano przedstawicielom polskiej elity intelektualnej i politycznej, zamordowanym przez Niemców w ramach akcji AB. Dr Mateusz Szpytma złożył wieńce na grobach Macieja Rataja - Marszałka Sejmu II RP i działacza ludowego, Mieczysława Niedziałkowskiego - przewodniczącego Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów w II RP oraz Janusza Kusocińskiego - mistrza olimpijskiego w biegu na 10 000 m.

Na Cmentarzu-Mauzoleum w Palmirach spoczywa ok. dwóch tysięcy obywateli RP - Polaków i Żydów, głównie przedstawiciele inteligencji, zamordowanych przez Niemców w kilkudziesięciu masowych egzekucjach. Ginęli tu m.in. artyści, działacze społeczni i polityczni, urzędnicy, a potem również duchowni czy nauczyciele. Wielu z nich było mieszkańcami stolicy.

Mieszkańcy wsi Palmiry i Pociecha oraz pracownicy służby leśnej, narażając życie, zbierali informacje o ofiarach i starali się oznaczyć teren egzekucji. Dzięki temu prace ekshumacyjne rozpoczęto w tym miejscu zaraz po wojnie. Trzy betonowe krzyże, które tu postawiono, to symbol Golgoty i cierpienia ofiar. Ich dłuższe boczne ramiona mają przedstawiać rozwarte ręce bezbronnego, rozstrzelanego człowieka.

Maciej Rataj - działacz i poseł Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”, „Piast”, Stronnictwa Ludowego, jeden z twórców konstytucji marcowej w 1921 roku, od 1922 roku marszałek Sejmu, w latach 1931-1939 członek Naczelnego Komitetu Wykonawczego Stronnictwa Ludowego i redaktor „Zielonego Sztandaru”, w latach 1935- 1939 w czasie pobytu Witosza na emigracji pełnił obowiązki prezesa SL, w październiku 1939 roku jeden z inicjatorów ludowej konspiracji i współtwórców Głównej Rady Politycznej przy Związku Walki Zbrojnej, wcześniej zastępca komisarza cywilnego przy Dowództwie Głównym Służby Zwycięstwu Polski. Aresztowany przez gestapo i rozstrzelany w Palmirach 21 czerwca 1940 roku.

Mieczysław Niedziałkowski - polityk, wybitny działacz PPS, poseł na Sejm RP, redaktor naczelnego dziennika „Robotnik”. Jego kariera rozpoczęła się jeszcze w czasach zaborów, kiedy jako uczeń gimnazjum angażował się w działalność socjalistycznych komórek niepodległościowych. Nie pozostał bierny również w warunkach wojennych, oddając swoją energię i talent dziennikarski sprawie obrony Warszawy w 1939 r. Uznawany jest za jednego z głównych organizatorów cywilnej obrony stolicy. Został aresztowany przez Niemców w grudniu 1939 r. i na mocy wyroku sądu polowego rozstrzelany w Palmirach 21 czerwca 1940 r.

Janusz Kusociński - urodził się 15 stycznia 1907 r. w Warszawie. Był absolwentem Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego - CIWF (dzisiejszej AWF), nauczycielem oraz instruktorem wychowania fizycznego w latach okupacji. Jako zawodnik reprezentował barwy stołecznej Sarmaty i Warszawianki. Po upadku Warszawy i państwa polskiego włączył się do działalności konspiracyjnej, używając pseudonimu „Prawdź”. Aresztowany 28 marca 1940 r. - w bramie domu, w którym mieszkał, przy ulicy Noakowskiego 16 - po trzech miesiącach śledztwa pełnego brutalnych przesłuchań w więzieniach na Szucha i Pawiaku, zginął rozstrzelany w Palmirach (na skraju Puszczy Kampinoskiej) w masowej egzekucji, jak wielu polskich patriotów. Na szczątki jego zwłok trafiono po wojnie w czasie ekshumacji w Palmirach, gdzie wykryto 24 zbiorowe mogiły.

Ewa Wójcicka: Tylko sosny były świadkami. Egzekucje w Palmirach

Palmiry, nieduża wieś położona na północ od Warszawy, w świadomości wielu Polaków zapisały się jako symbol masowych zbrodni hitlerowskich, popełnionych głównie na przedstawicielach stołecznej inteligencji.

Przed wybuchem II wojny światowej w okolicy znajdował się skład amunicji, przez miejscową ludność nazywany powszechnie prochownią. W czasie walk o Warszawę we wrześniu 1939 r. składnica ta zaopatrywała obrońców stolicy. Na początku okupacji Niemcy rozebrali fundamenty budynków i zdemontowali szyny kolejowe. Wycięli także drzewa wokół polany.

Staranne przygotowania

Przed egzekucją starannie przygotowywano doły śmierci o głębokości 2,5-3 i długości 30 lub więcej metrów. Pracę tę wykonywali członkowie *Hitlerjugend* albo oddział *Baudienst* ze wsi Łomna. Ofiary przywożono przede wszystkim z więzienia Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa Dystryktu Warszawskiego przy ul. Dzielnej 24/26, potocznie zwanego Pawiakiem, a także z więzienia przy ul. Rakowieckiej. Transporty odbywały się o świcie, a osadzonym pozwalano na zabranie rzeczy osobistych oddanych uprzednio do depozytu więziennego oraz walizek, plecaków i paczek żywnościowych, stwarzając złudzenie wywózki do obozu koncentracyjnego. Dopiero przybycie samochodów ciężarowych na miejsce egzekucji wyjawiało prawdziwy zamiar oprawców - więźniom krępowano bowiem ręce i zasłaniano oczy, a następnie doprowadzano ich grupami na polanę, gdzie byli ustawiani nad przygotowanym dołem. Egzekucje przeprowadzał pluton policji lub SS. Po straceniu miejsce dokładnie maskowano igliwem i mchem oraz sadzono tam młode sosny.

Nie tylko *Außerordentliche Befriedungsaktion*

Pierwsze egzekucje odbyły się 7 i 8 grudnia 1939 r. Niemcy rozstrzelali wówczas kolejno 80 i 70 osób - jak przekazał Ignacy Cofta, który widział auta ciężarowe wiozące cywilów. Kilka dni później, 14 grudnia, popełniono następną zbrodnię, mordując 46 osób. W 1940 r. egzekucje w Palmirach były kontynuowane, a ich nasilenie przypadło na czerwiec. Wcześniej, pod koniec marca, dokonano masowych aresztowań wśród ówczesnej inteligencji: działaczy politycznych i społecznych, nauczycieli, prawników, urzędników, lekarzy, duchownych. Egzekucje z 1940 r. były elementem Nadzwyczajnej Akcji Pacyfikacyjnej (*Außerordentliche Befriedungsaktion* - AB). Do pierwszych mordów doszło 14 czerwca, kiedy rozstrzelano 20 osób - aresztowanych w styczniu

1940 r. członków Polskiej Ludowej Akcji Niepodległościowej (PLAN). Największą zbrodnię popełniono 20 i 21 czerwca 1940 r., gdy rozstrzelanych zostało 358 osób. Śmierć w palmirskich lasach ponieśli wtedy: Maciej Rataj – marszałek Sejmu II RP, Janusz Kusociński – sportowiec, złoty medalista w biegu na 10 km na igrzyskach olimpijskich w Los Angeles w 1932 r., Mieczysław Niedziałkowski – działacz Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS), Jan Pohoski – wiceprezydent Warszawy.

W czasie narady odbywającej się 23 lipca 1940 r. generalny gubernator Hans Frank obwieścił zakończenie akcji AB, lecz egzekucje w palmirskich lasach trwały nadal. 30 sierpnia rozstrzelano 87 osób, a 17 września – 200 więźniów Pawiaka. Równie krwawo zapisał się w historii rok 1941. Konsekwencją dalszych mordów w Palmirach był zamach na Igo Syma, aktora i współpracownika gestapo, przeprowadzony 7 marca przez grupę bojową Związku Walki Zbrojnej. Spotkało się to z surową reakcją strony niemieckiej. W nocy z 7 na 8 marca doszło do szeregu aresztowań, na Pawiaku osadzono około 100 mężczyzn i 18 kobiet. Kilka dni później, 11 marca, 21 osób wywieziono z więzienia przy ul. Dzielnej do Palmir i tam rozstrzelano.

Ofiarami zbrodni w palmirskich lasach byli nie tylko ludzie aresztowani na terenie Warszawy. 1 kwietnia 1941 r. pozbawiono życia 20 mężczyzn z Łowicza, głównie przedstawiciele tamtejszej inteligencji; śmierć poniósł m.in. Adolf Kutkowski, łowicki wiceburmistrz. 12 czerwca rozstrzelano 30 osób przywiezionych z Pawiaka. Wśród ofiar znaleźli się Witold Hulewicz – poeta, krytyk literacki, muzykolog, a także Stanisław Piasecki – publicysta, powieściopisarz, redaktor tygodnika literackiego „Prosto z Mostu”.

17 lipca 1941 r. rozstrzelano 47 osób zabranych z więzienia przy ul. Dzielnej. Egzekucja ta jest uznawana za ostatni akt masowych zbrodni dokonywanych przez hitlerowców w palmirskim lesie. Należy jednak podkreślić, że brak co do tego pewności.

Prace ekshumacyjne i upamiętnienie

Już kilka miesięcy po zakończeniu wojny, 25 listopada 1945 r., Wydział Grobownictwa Polskiego Czerwonego Krzyża, kierowany przez Jadwigę Borytę-Nowakowską, przeprowadził ekshumacje i odnalazł 24 mogiły, zidentyfikowane przez nadleśniczego Adama Herbańskiego i innych pracowników służby leśnej. W Palmirach rozstrzeliwano też osoby pochodzenia żydowskiego, o czym świadczą znajdowane opaski z gwiazdą Dawida. Ekshumacje zakończono 10 czerwca 1946 r. Wydobyto 1720 ciał ofiar, z których jedynie około 400 zdołano zidentyfikować.

Obecnie w miejscu kaźni znajduje się cmentarz, utworzony w 1948 r. staraniem wspomnianej Jadwigi Boryty-Nowakowskiej oraz ks. Edwarda Gregorczyka. Na cmentarzu w 30 kwaterach spoczywa 2115 osób (choć mówi się również o 2204). Wśród pochowanych są ofiary innych egzekucji, do których doszło w okresie okupacji na terenie województwa mazowieckiego, m.in. na Szwedzkich Górach (1940 r.), w Laskach (1942 r.) i na wydmach Łuże (1942 r.).

W 1973 r. powstało Muzeum Walk i Męczeństwa w Palmirach, które od roku 2010 funkcjonuje jako Muzeum – Miejsce Pamięci Palmiry.

Kolumna samochodów z transportem więźniów na miejsce straceń w Palmirach. Fot. AIPN

Grób Macieja Rataja w Palmirach. Fot. AIPN

Polecamy:

- [Anna Czocher: Palmiry – symbol niemieckiego okrucieństwa](#)
- [Ewa Wójcicka: Zbrodnia w Palmirach](#)
- [Jolanta Mikołajczyk: Egzekucje w Palmirach w świetle ksiąg więziennych z Mokotowa z 1940 roku](#)

- [Marcin Przeglęta: Kto podjął decyzję o przeprowadzeniu Nadzwyczajnej Akcji Pacyfikacyjnej w Generalnym Gubernatorstwie?](#)
 - [Prace poszukiwawcze w Palmirach](#)
 - [Zakończyły się prace poszukiwawcze w Palmirach](#)
- [Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Palmiry

Centrala

Akcja AB, Palmiry

Uroczystości